

MUNCĂ ȘI JUSTIȚIE SOCIALĂ

GESTIONAREA VARIANTEI OMICRON A CRIZEI PANDEMICE

Igor Boțan
ianuarie – aprilie 2022

Anunțul privind răspândirea variantei Omicron, mult mai contagioasă decât alte variante ale virusului SARS-CoV-2, a relansat procesul de imunizare în ianuarie 2022, care se diminuase odată cu descreșterea numărului de cazuri de contaminare a populației.

În pofida unei vaste campanii de promovare a vaccinării pentru reducerea cazurilor de contaminare, dar mai ales pentru atenuarea impactului de pe urma contractării COVID-19, s-a reușit imunizarea a mai puțin de jumătate din numărul țintit de 70 procente, pentru asigurarea imunității colective.

Din numărul total de refugiați doar 0.1 la sută au fost depistați cu COVID-19, cărora li s-a acordat ajutorul cuvenit. Datele existente demonstrează că refugiații nu au reprezentat absolut niciun pericol pentru sănătatea publică.

Conținut

	INTRODUCERE	2
1.	MĂSURILE AUTORITĂȚILOR DE GESTIONARE A CRIZEI PANDEMICE	3
2.	PROCESUL DE IMUNIZARE A POPULAȚIEI	6
3.	REPUBLICA MOLDOVA ÎN CONTEXTUL PANDEMIC INTERNAȚIONAL	11
4.	RESPECTAREA DREPTURILOR CETĂȚENILOR	14
5.	CONCLUZII	16

INTRODUCERE

Documentul de analiză cuprinde monitorizarea procesului de gestionare a crizei pandemice COVID-19 în perioada ianuarie-aprilie 2022 și analiza datelor statistice pentru compararea și evaluarea eficienței activității autorităților din Republica Moldova. În perioada menționată, pe teritoriul Republicii Moldova s-a răspândit cel de al V-lea val pandemic, cauzat de tulpina B.1.1.529 (Omicron) care s-a dovedit a fi mult mai contagioasă decât varianta precedentă (Delta), măsurile autorităților având la bază experiența combaterii celor patru tulpini precedente.

Analiza reflectă monitorizarea gestionării crizei pandemice, având în vizor un șir larg de factori care evidențiază complexitatea provocărilor pentru sănătatea publică: raportarea periodică de către autorități a datelor privind contaminarea populației și consecințele acesteia; evoluția procesului de imunizare; asigurarea accesului la o gamă largă de vaccinuri, în cantități suficiente, pentru imunizare; suportul financiar din partea statului pentru cadrele medicale și alte categorii profesionale implicate direct în procesul de combatere a crizei pandemice; măsurile de protecție a populației prin impunerea restricțiilor de circulație și prezență în locurile publice; recepționarea materialelor și echipamentelor din partea partenerilor externi; combaterea fenomenului răspândirii certificatelor de vaccinare false; acordarea asistenței medicale refugiaților din Ucraina; cooperarea cu administrația din Transnistria în vederea imunizării populației din regiune, etc.

Pentru evaluarea eforturilor autorităților de gestionare a crizei pandemice s-a recurs la compararea datelor relevante privind contaminarea populației, consecințele acesteia, măsurile de protecție ale autorităților din Republica Moldova cu datele

similare pentru un șir de state europene. Comparația este doar indicativă, având în vedere că Republica Moldova are un potențial economic și financiar modest în comparație cu cel al statelor din regiune. În acest sens, în afara eforturilor de ordin administrativ, un rol important l-au avut și eforturile de ordin diplomatic, îndreptate spre atragerea suportului din partea partenerilor internaționali. Respectiv, suportul internațional s-a dovedit în măsură să ridice capacitatea Republicii Moldova de a face față provocării pandemice.

Campaniile de informare a cetățenilor privind necesitatea imunizării și respectarea restricțiilor impuse de autorități au fost eficiente doar într-o anumită măsură. Sondajele de opinie au arătat că majoritatea cetățenilor s-a lăsat influențată de mesajele și propaganda anti-vaccinare. Respectiv, sarcinile stabilite în Planul național de imunizare a populației nu au fost atinse către sfârșitul lunii aprilie 2022. În astfel de circumstanțe, al doilea pilon al combaterii pandemiei, și anume restricțiile privind libertatea circulației și comportamentul în spațiile publice, a avut un rol extrem de important.

Restricțiile impuse de autorități s-au dovedit a fi moderate, aplicate diferențiat pe teritoriul țării, cu intensitate diferită în timp, pornind de la datele referitoare la gradul de contagiozitate, reflectate săptămânal în codurile cromatice. Măsurile au fost aplicate în conformitate cu legislația adaptată la condițiile stării de urgență în sănătatea publică, potrivit recomandărilor instituțiilor internaționale specializate în domeniul sănătății, precum și în domeniul drepturilor și libertăților omului. Diminuarea treptată a pericolelor pentru sănătatea publică a condus la anularea, pe 15 aprilie 2022, a stării de urgență, iar din 21 aprilie a încetat publicarea datelor statistice privind combaterea pandemiei.

1

MĂSURILE AUTORITĂȚILOR DE GESTIONARE A CRIZEI PANDEMICE

1.1. Măsurile preventive de combatere a variantei Omicron a virusului COVID-19

Răspândirea virulentă a variantei noi a virusului COVID-19 a fost așteptată de autoritățile Republicii Moldova după ce a au fost avertizate de Organizația Mondială a Sănătății (OMS) încă la sfârșitul lunii noiembrie 2021. În consecință, Comisia Națională pentru Sănătate Publică (CNESP) a adoptat măsuri preliminare de protecție împotriva răspândirii noii tulpini a coronavirusului – B.1.1.529 „Omicron”. La 22 decembrie 2021, CNESP a adoptat un șir de măsuri noi de control și prevenire a răspândirii variantei Omicron a COVID-19. În noile circumstanțe, Ministerul Sănătății (MS) a stabilit clasificarea cromatică a raioanelor, în funcție de nivelul de incidență cumulativă pentru o perioadă de două săptămâni. Măsurile preventive și-au atins scopul.

Varianta Omicron a devenit dominantă în Republica Moldova cu aproximativ două luni mai târziu decât în statele Uniunii Europene. La 11 ianuarie 2022, Ministerul Sănătății a confirmat depistarea în Republica Moldova a variantei Omicron a virusului SARS-CoV-2. Confirmarea a avut loc în urma secvențierii unui număr suficient de probe, în 10% dintre care a fost depistată varianta Omicron. În consecință, Ministerul Sănătății a prezentat la 12 ianuarie 2022 Planul de pregătire și răspuns a sistemului de sănătate la valul Omicron. Planul a pornit de la premisa că Republica Moldova se afla în codul de alertă cromatic galben, având în vedere că acest cod poate fi schimbat în portocaliu și roșu, numărul de paturi spitalicești urmând să fie suplimentat succesiv de aproximativ două ori – de la 1235 paturi la 2626 și respectiv de la 2625. De asemenea, planul a prevăzut asigurarea cu medicamente necesare în tratamentul spitalicesc al pacienților cu COVID-19, dotarea spitalelor cu medicamentele necesare și asigurarea tratamentului pacienților în condiții ambulatorii cu preparate antivirale specifice – Molnupiravir și Paxlovid.

1.2. Prelungirea stării de urgență și înăsprirea restricțiilor

La 13 ianuarie 2022, în condițiile creșterii cu peste 70% a cazurilor de îmbolnăviri cu COVID-19, CNESP a decis prelungirea stării de urgență în sănătate publică până la 15 martie 2022, pe întreg teritoriul Republicii Moldova. Respectiv, din data de 17 ianuarie, indiferent de țara de proveniență, intrarea în Republica Moldova a fost permisă în baza unuia dintre documente: certificat de vaccinare, test RT-PCR sau test antigen rapid efectuat cu 72 de ore, respectiv 48 de ore înaintea

îmbarcării sau intrării în țară, concluzia medicală confirmativă în cazul persoanelor care au suportat COVID-19 sau un act confirmativ de prezență a anticorpilor anti-COVID-19. În localitățile aflate în pragul de alertă portocaliu deservirea clienților în unitățile de alimentație publică a fost limitată, fiind permisă doar cu prezentarea certificatului COVID-19. Evenimentele private (mese festive, petreceri corporative, nunți, botezuri) cu 25 sau mai mulți participanți au fost permise doar cu prezentarea de către aceștia a certificatului COVID-19. Pe fundalul acutizării stării epidemiologice, la 19 ianuarie 2022 Ministerul Sănătății a aprobat ediția a VII-a a Protocolului Clinic Național „Infecția cu coronavirus de tip nou”. Documentul a luat la bază recomandările Organizației Mondiale a Sănătății, reprezentând un model de referință pentru elaborarea protocoalelor clinice de instituțiile medico-sanitare din Republica Moldova. A fost completat capitolul epidemiologie cu date privind ultima variantă clasificată ca și tulpină de îngrijorare – Omicron. La definiția de caz „suspect de COVID-19” au fost actualizate criteriile clinice. Actualizări au fost realizate și la capitolul profilaxie nespecifică, care se referă la aplicarea carantinei, durata acesteia fiind redusă de la 14 zile la 10 zile. A fost revizuit tratamentul antiviral al pacienților cu COVID-19 prin extinderea numărului de preparate medicamentoase recomandate. Respectiv, au fost incluse noi remedii antivirale, precum Paxlovid și Molnupiravir, etc.

La 14 martie 2022, pe fundalul reducerii dramatice a numărului de cazuri de COVID-19, CNESP a decis să prelungească Starea de urgență în sănătate publică până la 15 aprilie, ajustând în mod repetat măsuri le de sănătate publică. Astfel, s-a decis următoarele pentru perioada începând cu 16 martie:

- purtarea măștilor de protecție a devenit obligatorie doar în transportul public, instituțiile medico-sanitare, instituțiile de plasament, unitățile comerciale cu amănuntul, centrele comerciale și farmacii;
- excluderea obligativității prezentării certificatului COVID la intrarea în toate spațiile închise;
- excluderea limitării numărului de invitați la toate evenimentele private, precum nunți, botezuri, etc.;
- excluderea limitărilor privind numărul de clienți în unități

de alimentație publică, teatre, cinematografe, săli de spectacol, centre de sport/fitness sau zone de agrement, etc.;

- permiterea accesului pe teritoriul Republicii Moldova a cetățenilor moldoveni, cât și celor străini fără prezentarea certificatului COVID.

1.3. Relaxarea treptată a măsurilor restrictive

În prima jumătate a lunii februarie 2022 s-a profilat declinul accentuat al fazei a V-a Omicron a virusului COVID-19, dinamica numărului săptămânal al contaminărilor cu varianta Omicron este prezentată în Figura 1 .

În aceste circumstanțe, începând din 16 februarie 2022, CNESP a intervenit succesiv cu măsuri de relaxare a restricțiilor:

- a fost adoptată decizia revenirii la măsurile de protecție diferențiate, în funcție de pragul de alertă din fiecare localitate, stabilit în baza ratei de incidență. Respectiv, a devenit inaplicabilă regula generală privind prezentarea certificatului COVID la intrarea în spațiile comerciale sau de deservire, în funcție de pragul de alertă.
- pe 1 martie, în condițiile descreșterii intensității epidemice timp de o lună de zile, a fost anunțată ajustarea măsurilor de sănătate publică privind situația epidemiologică provocată de COVID-19.
- la 4 aprilie 2022 a fost adoptată decizia de lichidare a instituției Medico-Sanitare Publice „Centrul COVID-19 Chișinău pe motiv că situația epidemiologică privind COVID-19 în Republica Moldova a devenit relativ stabilă, iar în ultimul val al pandemiei centrul a fost utilizat doar pentru trierea persoanelor infectate, cele care aveau nevoie de tratament fiind transferate în instituțiile medicale.

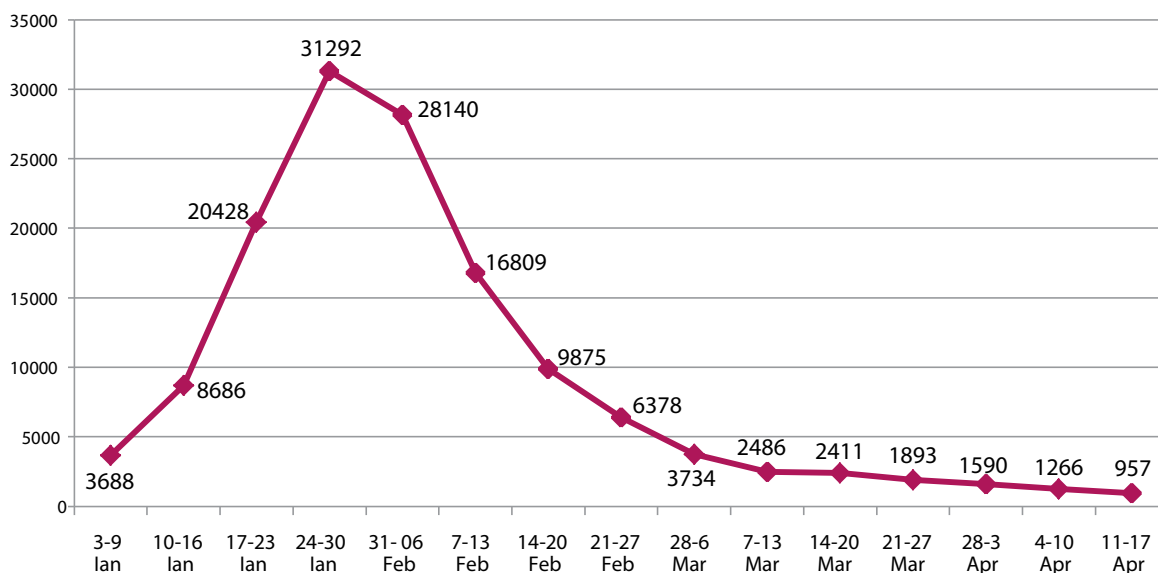
1.4. Ajustarea măsurilor antiepidemice în contextul fluxului de refugiați din Ucraina

La 3 martie 2022 Ministerul Sănătății a anunțat măsurile pentru ca cetățenii ucraineni care s-au refugiat în Republica Moldova din cauza războiului să poată beneficia de asistență medicală. Printre aceste măsuri figurează detașarea echipelor mobile de personal medical care oferă asistență medicală, la punctele de trecere a frontierei de stat, persoanelor care au nevoie. Puncte de asistență medicală au fost organizate în cadrul centrelor de plasament și în centrele provizorii pentru gestionarea fluxurilor de refugiați străini. Lucrătorii medicali au avut sarcina să evalueze starea de sănătate a persoanelor cazate, precum și să asigure testarea celor cu simptome specifice COVID-19. Ministerul Sănătății a dispus și acordarea asistenței medicale cetățenilor refugiați din Ucraina care întrunesc criteriile definiției de caz de COVID-19 și cazurile de urgență medico-chirurgicală. În contextul acordării asistenței medicale refugiaților din Ucraina:

- Organizația Mondială a Sănătății, cu suportul Uniunii Europene, a livrat Ministerului Sănătății o tonă de medicamente esențiale și produse medicale din cadrul mecanismului OMS pentru situații de urgență, fiind vorba de kituri de urgență cu medicamente de primă necesitate și pentru bolile netransmisibile. Ajutorul umanitar a fost oferit pentru necesitățile punctelor medicale amenajate în centrele pentru refugiații din Ucraina.
- Republica Franceză a oferit Ministerului Sănătății 17 generatoare de curent electric prin intermediul Mecanismului de protecție civilă al Uniunii Europene.
- Republica Slovacă a donat 50 de mii de Euro Institutului de Medicină Urgentă, în contextul crizei refugiaților.
- Uniunea Europeană, prin Mecanismul său de protecție civilă, a trimis în Republica Moldova echipamente medicale din

Figura 1.

Numărul săptămânal de contaminări cu varianta Omicron (ianuarie – februarie 2022)

rezerva strategică EU, în valoare totală de peste 4,2 milioane de euro.

- Organizația Mondială a Sănătății, împreună cu Uniunea Europeană, a livrat Ministerului Sănătății un lot suplimentar de ajutor umanitar – opt tone de produse medicale, medicamente, teste rapide pentru detectarea SARS-CoV-2 și echipamente individuale de protecție.

Potrivit [ultimelor date publicate](#) de Ministerul Sănătății, în perioada de la începutul războiului împotriva Ucrainei și până în luna aprilie (24 februarie – 18 aprilie 2022), în Republica Moldova au ajuns aproximativ 400 mii de refugiați ucraineni, dintre care $\frac{3}{4}$ au tranzitat, iar $\frac{1}{4}$ s-au adăpostit în Republica Moldova. Din numărul total de refugiați au fost depistați cu COVID-19 doar 0.1%, cărora li s-a acordat ajutorul cuvenit.

1.5. Anularea stării de urgență

La 15 aprilie 2022 CNSEP a decis anularea stării de urgență în sănătate publică începând cu 16 aprilie. Decizia a fost adoptată în legătură cu evoluțiile situației epidemiologice – diminuarea radicală a contagiozității cu COVID-19. Odată cu anularea stării de urgență, toate restricțiile de ordin epidemiologic au fost anulate. Purtarea măștilor de protecție a rămas a fi o măsură recomandabilă în spațiile închise și transportul public. De asemenea, a fost menționată importanța respectării măsurilor de igienă, comportamentul responsabil în cazul apariției simptomelor de infecții respiratorii. În contextul menționat, CNSEP a avertizat că COVID-19 nu a dispărut, iar pentru a fi protejați de formele grave provocate de virus, cetățenii sunt îndemnați să se vaccineze.

2

PROCESUL DE IMUNIZARE A POPULAȚIEI

2.1. Evoluția procesului de imunizare

De-a lungul răspândirii valurilor pandemice, autoritățile medicale din Republica Moldova au manifestat consecvență în combaterea infecției, punând accentul pe măsurile de protecție (impunerea restricțiilor) și pe procesul de imunizare. Planul național de imunizare a fost adoptat la 13 ianuarie 2021, stabilind că vaccinarea în masă a populației reprezintă o prioritate a sănătății publice. Startul procesului de vaccinare, programat a se desfășura în trei etape, a fost dat la 2 martie 2021. Imunizarea în masă a început în luna mai 2021, odată cu achiziționarea stocurilor necesare de vaccinuri și s-a desfășurat oarecum sincronizat cu tulpinile Alpha (III), Delta (IV) și Omicron (V), deși autoritățile Republicii Moldova au asigurat volumul necesar și accesul, practic, la întreaga gamă de vaccinuri existente. Judecând după corelația numărului celor vaccinați și procentajul celor care, potrivit sondajelor de opinie, au declarat că au încredere în vaccinuri, anume ultima categorie de cetățeni, care reprezintă aproximativ 30% din populația țării, a mers la punctele de vaccinare.

Figura 2 arată cum a evoluat procesul de imunizare, după începerea acestuia în perioada de vârf a variantei Alpha (III),

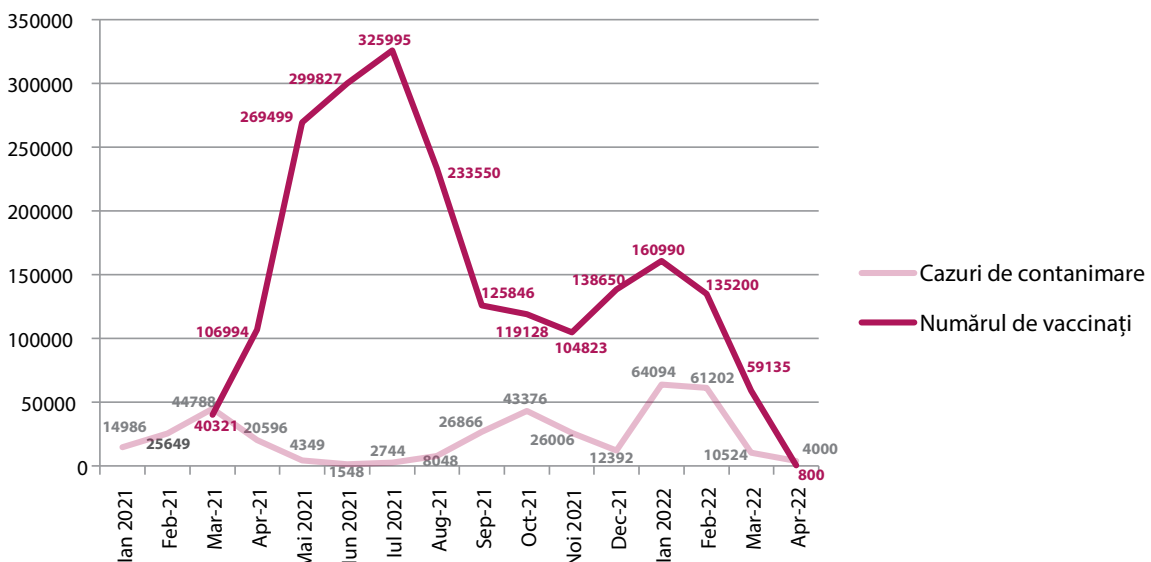
în martie 2021. Până în iulie 2021 procesul de imunizare a demonstrat o evoluție ascendentă, după care a intrat în declin. Începutul răspândirii variantei Delta a virusului a stopat declinul imunizării, iar anunțarea răspândirii variantei Omicron, mult mai contagioasă, a relansat procesul de imunizare în ianuarie 2022, care s-a diminuat odată cu descreșterea numărului de cazuri de contaminare a populației.

2.2. Accesibilitatea vaccinurilor și sursele de finanțare pentru achiziționare

Odată cu începerea procesului de imunizare în martie 2021, cu excepția primelor două luni de zile, Republica Moldova a dispus de rezerve de vaccinuri suficiente, acestea depășind substanțial cererea. Mai mult, de fapt, a existat permanent un surplus de 100 – 500 mii de doze. Doar aproximativ ¼ din volumul vaccinurilor a fost achiziționată de autoritățile moldovene. Cea mai mare parte a stocurilor de vaccinuri – aproximativ ¾ – a fost recepționată de la donatorii externi. Prin intermediul platformei COVAX au fost recepționate peste 35% din volumul total de vaccinuri. În total, au fost achiziționate direct și de la donatori aproximativ 3 milioane de doze.

Figura 2.

Corelația dintre numărul celor contaminați și a celor vaccinați după începerea imunizării

Tabel 1.

Numărul total de doze de vaccinuri achiziționate de autorități direct și oferite de donatori

	Total	AstraZeneca	Pfizer	Sinopharm	Sputnik-V	Sinovac	Janssen	Moderna
Achiziții	800 930		700 830			100 000	100	
China	150 000			150 000				
COVAX	398 790	122 400	125 190					151 200
EAU	2 000			2 000				
Franța	230 400							230 400
Letonia	30 000	30 000						
Lituania	26 500	26 500						
România	506 220	405 600	100 620					
Rusia	306 000				306 000			
SUA	403 020		100 620				302 400	
Turcia	70 000					70 000		
Total	2 923 860	584 500	1 027 260	152 000	306 000	170 000	302 500	381 600

În perioada ianuarie – aprilie 2022, au fost recepționate de către Agenția Națională pentru Sănătate Publică (ANSP) ultimele loturilor de vaccin:

- 14 400 de doze vaccin Vaxzevria, produs de compania AstraZeneca au fost donate prin intermediul platformei COVAX;
- 100 620 de doze de vaccin Pfizer – BioNTech/Comirnaty, oferite de Guvernul Statelor Unite ale Americii prin intermediul Platformei COVAX;

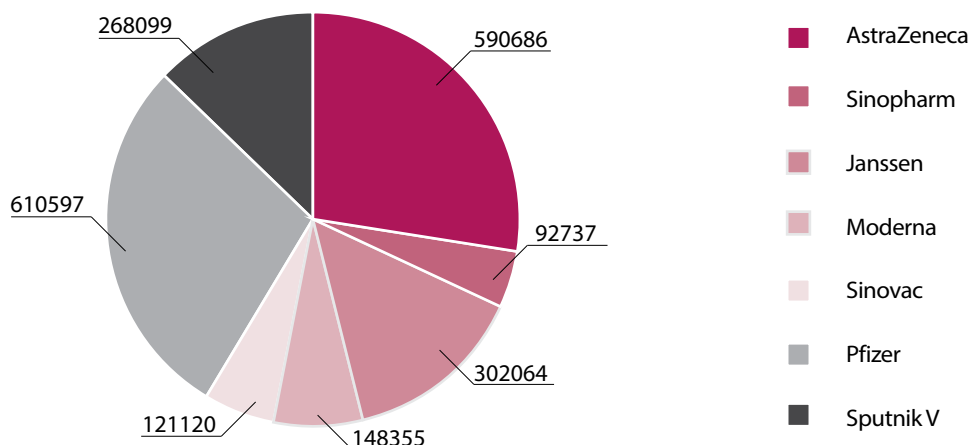
– 100 800 de doze de vaccin Spikevax, produs de compania Moderna, au fost donate Republicii Moldova prin intermediul mecanismului COVAX.

2.3. Tipurile de vaccinuri administrate cetățenilor Republicii Moldova

Datorită eforturilor autorităților și suportului partenerilor internaționali, cetățenii Republicii Moldova au avut acces la 7 tipuri de vaccinuri, având posibilitatea să aleagă vaccinul preferat. Pentru detalii despre numărul de vaccinuri și tipul acestora vedeți Figura 3.

Figura 3.

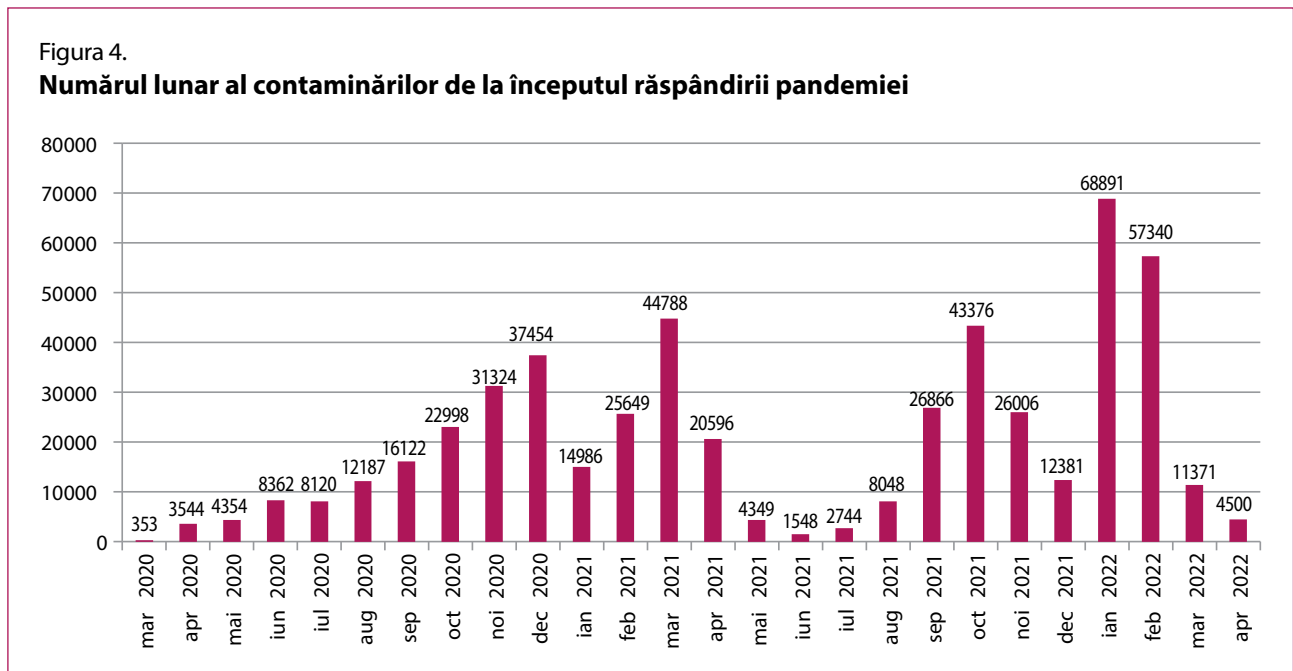
Tipurile de vaccinuri administrate cetățenilor în perioada martie 2021 – aprilie 2022

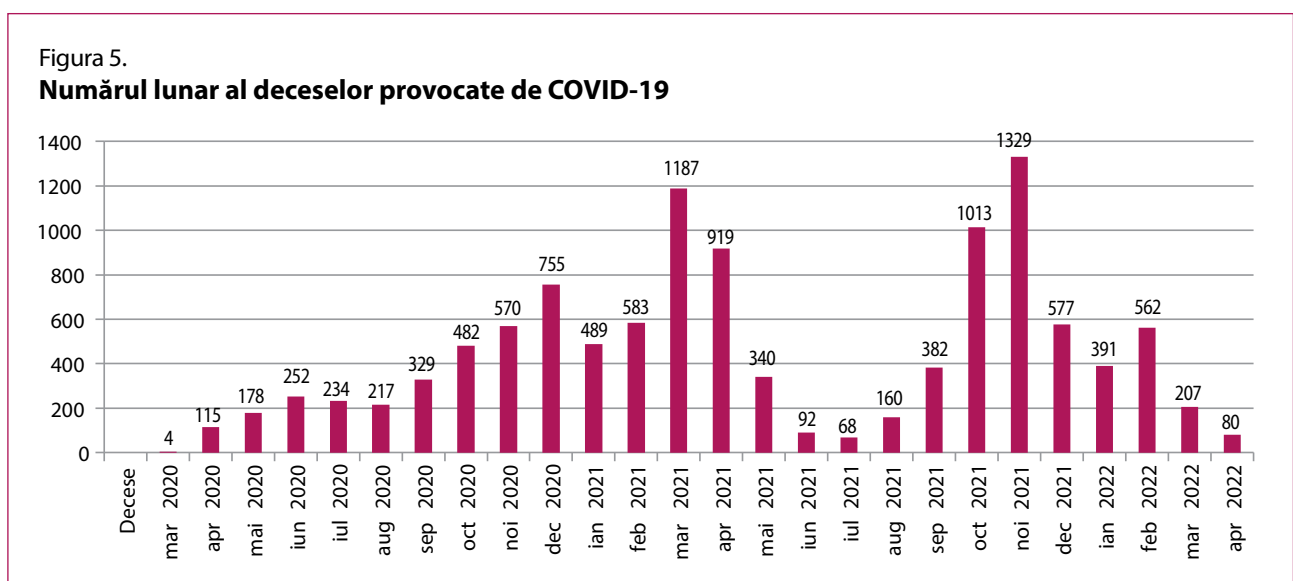
În conformitate cu datele Ministerului Sănătății, la momentul anulării de către CNESP, la 15 aprilie 2022, a stării de urgență, acoperirea națională cu o doză, în rândul populației generale, a constituit circa 32%, iar cu schemă completă – circa 31%. Astfel, gradul de vaccinare a populației Republicii Moldova reflectă, de fapt, încrederea cetățenilor în vaccinuri. Potrivit unui sondaj de opinie realizat de UNICEF în luna iulie 2021, doar 27.8% din moldoveni au încredere în vaccinuri. Respectiv, comparativ cu țările din Europa Centrală și de Est, dar și cu Europa per ansamblu, rata de imunizare în Republica Moldova este cea mai mică.

2.4. Impactul vaccinării asupra sănătății publice

Procesul de vaccinare a avut un impact pozitiv incontestabil asupra sănătății publice. Datorită procesului de vaccinare cele două valuri pandemice – Delta (IV) și Omicron (V) – mult mai contagioase decât valurile precedente, au fost ținute sub control de către autorități. În Figura 4 este prezentat numărul lunar al contaminărilor începând cu primul caz depistat, la 7 martie 2020.

Un indicator al eficienței vaccinării ține de formarea imunității colective, contribuind la diminuarea drastică a numărului de decese provocate de COVID-19, fapt ce s-a confirmat în cazul tulpinii Omicron.

Din Figura 5 se poate desprinde că pe creasta valului Omicron numărul de decese a fost de cel puțin 2 ori mai mic decât numărul de decese de pe creasta valurilor Alpha (III) și Delta (IV).

2.5. Asigurarea populației din Transnistria cu vaccinuri

În procesul combaterii pandemiei COVID-19 autoritățile Republicii Moldova au cooperat strâns cu administrația regiunii transnistrene, în special în ceea ce privește asigurarea regiunii cu vaccinuri. Astfel, începând cu luna martie 2021 și până în aprilie 2022, localitățile din regiunea transnistreană

au fost aprovizionate cu aproximativ 450 mii doze de vaccin anti-COVID-19, în temeiul actelor de distribuție aprobate de autoritățile Republicii Moldova. Astfel, în regiunea transnistreană au fost distribuite 15% din numărul total de doze de vaccinuri recepționate de Republica Moldova, ceea ce coincide aproximativ cu rata populației din regiune. Informațiile privind numărul și tipul vaccinurilor este prezentat în Figura 6.

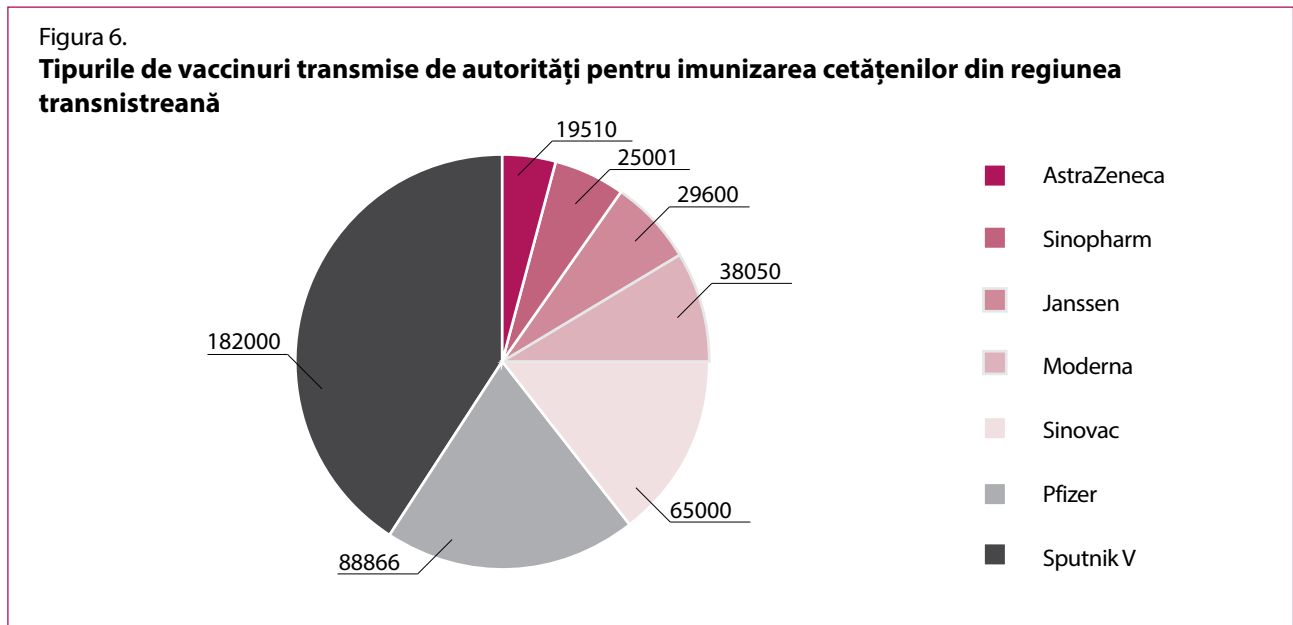
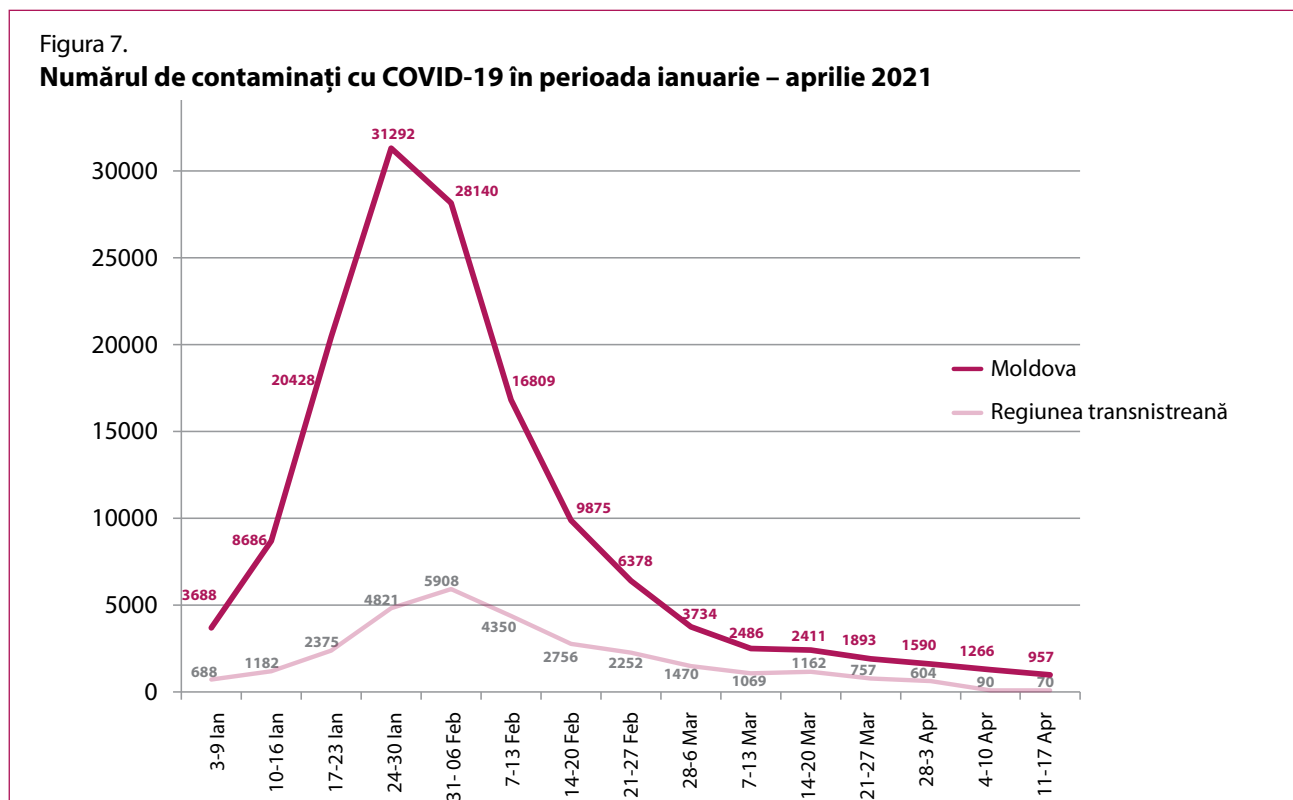

Figura 7 prezintă comparativ dinamica numărului de contaminații în Moldova și regiunea transnistreană. Este de menționat că în perioada ianuarie-februarie 2022, de-a lungul celui de-al V-lea val pandemic, dominat de varianta Omicron, numărul

cetățenilor infectați din regiunea transnistreană a reprezentat aproximativ 21% din numărul total al celor contaminați în Republica Moldova, rata populației din regiune constituind aproximativ 12.5%.

2.6. Măsurile speciale de susținere a categoriilor profesionale implicate în combaterea COVID-19

De-a lungul anului 2021, Guvernul Republicii Moldova a adoptat un șir de hotărâri privind combaterea răspândirii infecției COVID-19 și stimularea imunizării. La 13 octombrie 2021, Guvernul a adoptat o decizie potrivit căreia doar lucrătorii medicali vaccinați împotriva COVID-19 și care au contractat COVID-19 la locul de muncă sunt eligibili pentru indemnizația unică în mărime de 16 mii lei. Pentru a promova imunizarea în rândurile lucrătorilor medicali, s-a decis ca indemnizația unică de 100 mii lei să fie acordată doar familiilor lucrătorilor medicali decedați de pe urma COVID-19, în pofida faptului că au fost vaccinați. În aceeași ordine de idei, Parlamentul a modificat Legea nr. 69/2020 cu privire la instituirea unor măsuri pe perioada stării de urgență în sănătate publică și modificarea unor acte normative, stabilind:

- indemnizație unică în mărime de 16.000 de lei pentru angajații Agenției Naționale pentru Sănătate Publică implicați în diagnosticul și supravegherea epidemiologică a cazurilor și a focarelor de COVID-19, personalul medical angajat în instituțiile/ subdiviziunile medicale din cadrul Ministerului Afacerilor Interne, Ministerului Apărării, Administrației Naționale a Penitenciarelor și Serviciului de Informații și Securitate, personalul medical angajat în instituțiile medico-sanitare publice de asistență medicală spitalicească, instituțiile de asistență medicală urgentă prespitalicească, de asistență medicală specializată ambulatorie, de asistență medicală primară, care au fost vaccinați împotriva Covid-19 și pe parcursul anului 2021 s-au infectat cu COVID-19.
- indemnizație unică în mărime de 100.000 de lei succesorilor de drept, pentru personalul implicat nemijlocit în activitățile medicale de combatere a infecției COVID-19 și vaccinat împotriva COVID-19 din cadrul instituțiilor medico-sanitare publice de asistență medicală spitalicească, asistență medicală urgentă prespitalicească, asistență medicală specializată de ambulatoriu, asistență medicală primară, din cadrul instituțiilor/ subdiviziunilor medicale din subordinea Ministerului Afacerilor Interne, a Ministerului Apărării, a Administrației Naționale a Penitenciarelor și a Serviciului de Informații și Securitate, care a decedat în lupta cu COVID-19.

În ianuarie 2022, Guvernul a decis continuarea acordării indemnizației de 16 mii de lei și pe parcursul anului 2022 angajaților din sistemul medical de stat, care s-au infectat cu COVID – 19 în timpul exercitării atribuțiilor de serviciu. Hotărârea Guvernului a pus în acțiune prevederile Legii Nr.69 din 21.05.2020 (articolului VI¹) cu privire la instituirea unor măsuri pe perioada stării de urgență în sănătate publică. De asemenea, Executivul a decis achitarea indemnizației de 16 mii lei pentru categoriile de angajați ai ANSP, care sunt implicați în diagnosticul și supravegherea epidemiologică a cazurilor și a focarelor de COVID-19, personalul medical angajat și implicat nemijlocit în activitățile medicale de combatere a infecției COVID-19 în instituțiile/subdiviziunile medicale din cadrul Ministerului Afacerilor Interne, Ministerului Apărării, Ministerului Muncii și Protecției Sociale, Administrației Naționale a Penitenciarelor, Serviciului de Informații și Securitate, din cadrul instituțiilor medico-sanitare publice de asistență medicală spitalicească, asistență medicală urgentă prespitalicească, asistență medicală specializată de ambulatoriu, asistență medicală primară.

De indemnizația unică de 16 mii de lei pentru anii 2020-2021 au beneficiat 17 771 de angajați din instituțiile medico-sanitare publice de asistență medicală spitalicească, instituțiile de asistență medicală urgentă prespitalicească, asistență medicală specializată ambulatorie, asistență medicală primară, dar și angajați ANSP, angajați din instituțiile/subdiviziunile medicale din cadrul Ministerului Afacerilor Interne, Ministerului Apărării, Administrației Naționale a Penitenciarelor și Serviciului de Informații și Securitate.

2.7. Măsurile de combatere a falsificării certificatelor de vaccinare

La 7 februarie 2022 reprezentanții organelor de drept au făcut public informații despre fenomenul falsificării certificatelor de vaccinare și măsurile luate pentru prevenirea acestor acte. Pentru falsificarea certificatelor de vaccinare COVID-19 au fost pornite 94 de cauze penale, inclusiv pentru corupție. Din cele 94 de cauze penale pornite, 70 se referă la acțiunile săvârșite de persoane fizice, 22 – acțiuni comise de persoane publice (angajați ai instituțiilor medicale, angajați ai organelor de drept etc.), iar alte 2 – acțiuni ale persoanelor juridice. De asemenea, falsificări s-au produs din cauza unor erori în Registrul de evidență a vaccinării împotriva COVID-19. În consecință, a fost posibilă modificarea retrospectivă a datelor, denaturarea acestora. Respectiv, a fost posibilă eliberarea certificatelor false.

3

REPUBLICA MOLDOVA ÎN CONTEXTUL PANDEMIC INTERNAȚIONAL

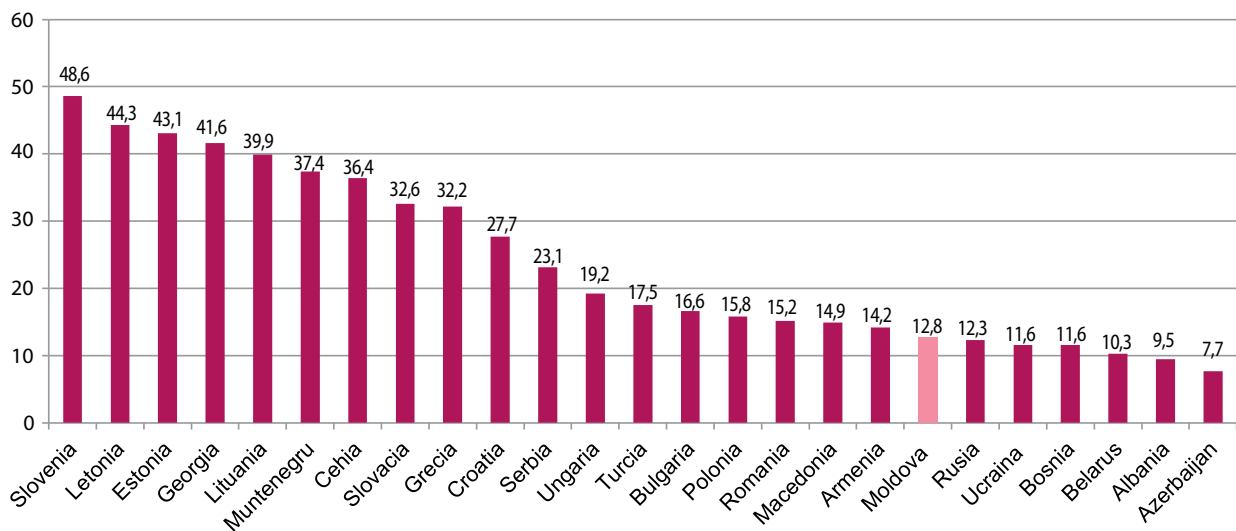
3.1. Statistici comparative la nivel regional privind eficiența combaterii COVID-19

Potențialul economic, financiar și al dotării cu echipamente medicale al Republicii Moldova este cel mai modest din spațiul european. Cu toate acestea, autoritățile Republicii Moldova și personalul medical au făcut față provocărilor celor

cinci valuri pandemice COVID-19. Datele statistice, prezentate în Figura 8, atestă că rata contaminării în Republica Moldova a fost mai redusă decât cea media pe Europa și Uniunea Europeană, dar și în comparație cu majoritatea statelor din Europa Centrală de Est și din Caucaz.

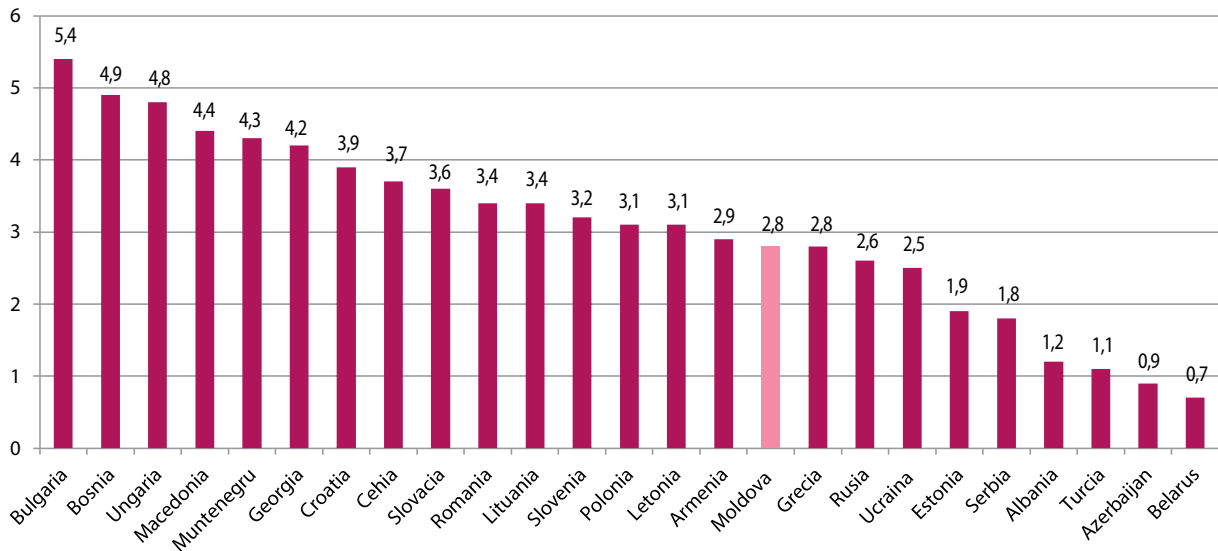
Figura 8.

Rata contaminării (%) populației cu COVID-19 în perioada martie 2020 – aprilie 2022

Respectiv, și rata deceselor de pe urma COVID-19 este mai redusă decât în majoritatea statelor din regiune, detalii comparative pe țări privind rata deceselor pot fi vizualizate în figura ce urmează.

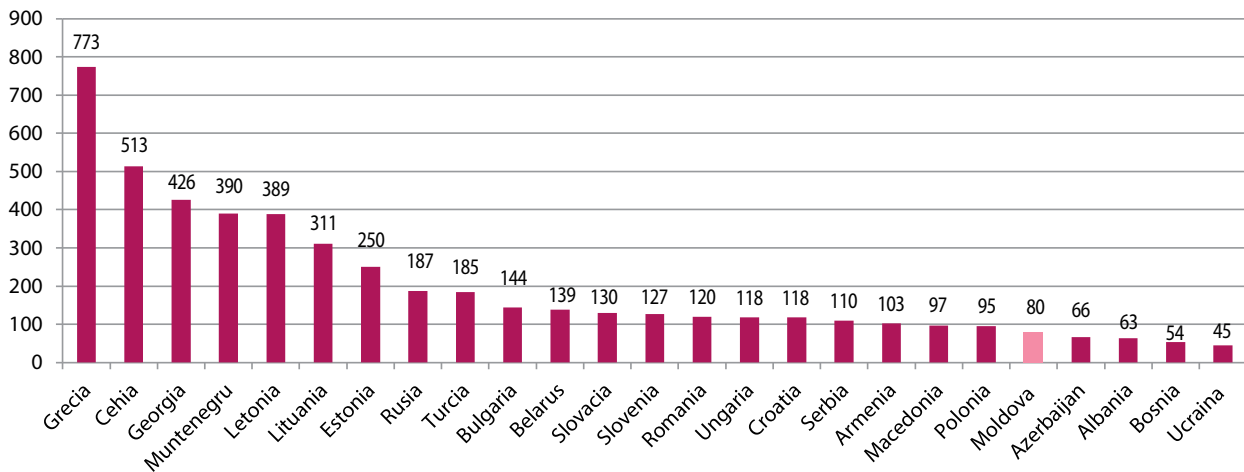
Figura 9.
Rata deceselor (%) de pe urma COVID-19 în perioada martie 2020 – aprilie 2022

Succesele relative pe plan internațional în combaterea pandemiei COVID-19 și a efectului letal al acesteia a avut loc pe fundalul unei atitudini reticente față de testarea cetățenilor în vederea atestării precoce a contaminării. Datele din figura 10 arată că printre cele 25 de state prezentate, în perioada aprilie

2020 -aprilie 2022, în Republica Moldova au revenit doar 80 de teste per 100 de locuitori în comparație, de exemplu, cu Grecia cu 773 teste la 100 locuitori. În același timp, în țările vecine situația fiind destul de diferită – în România – 120 de teste, iar Ucraina – doar 45 de teste la 100 de locuitori.

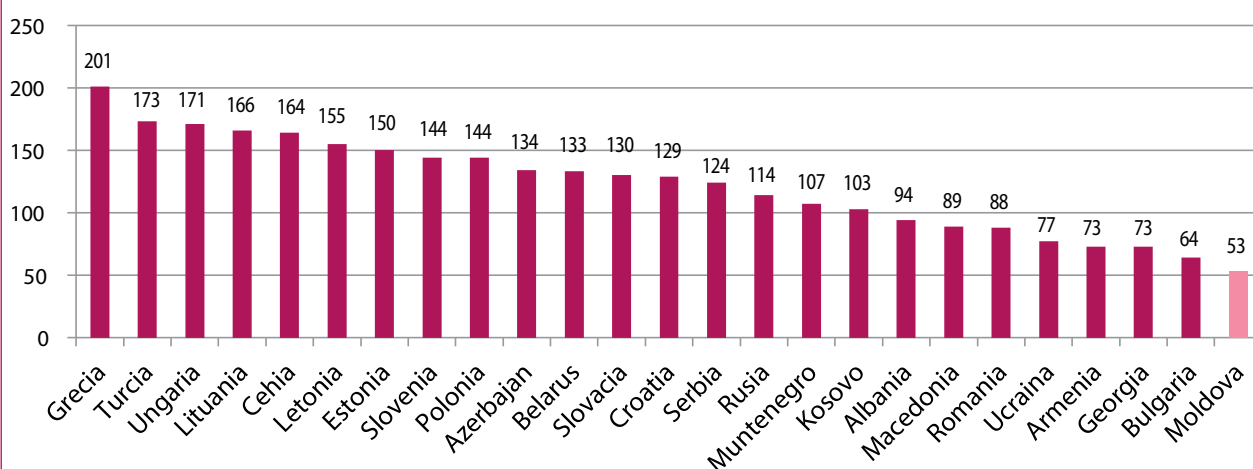
Figura 10.
Numărul de teste per 100 de locuitori efectuate în perioada aprilie 2020 – aprilie 2022

La capitolul vaccinare, în pofida surplusului de vaccinuri de diferite tipuri, și contrar prevederilor planului de imunizare, Republica Moldova este codașul Europei. În Figura 11 sunt

reprezentate date comparative privind numărul dozelor de vaccinuri administrate la 100 de locuitori.

Figura 11.

Numărul dozelor de vaccinuri administrate la 100 de locuitori până în aprilie 2022**3.2. Suportul internațional pentru Republica Moldova**

Republica Moldova a fost asistată de partenerii de dezvoltare în procesul de combatere a infecției COVID-19. Numai în perioada răspândirii celui de al V-lea val Omicron, Republica Moldova a primit ajutoare pentru combaterea pandemiei în valoare totală de aproximativ 4 milioane Euro:

- *Un lot de echipamente de protecție și dezinfectant împotriva COVID-19 donat de Guvernul Olandei în valoare de peste 2,5 milioane de euro, cu suportul Fundației de caritate „Max face posibilul”. Lotul include ochelari și costume de protecție, dezinfectanți, mănuși, măști și respiratoare.*
- *Republicii Moldova i-a fost oferit un lot suplimentar de echipamente medicale pentru pacienții bolnavi de COVID-19, cuprinzând 300 de concentratoare de oxigen și 3.000 de pulsoximetre în valoare de 253 de mii Euro. Suportul a fost acordat în cadrul proiectului bilateral al Uniunii Europene (UE) și Organizației Mondiale a Sănătății (OMS) „EU4Moldova: pentru un sistem de sănătate durabil”.*
- *Agenția SUA pentru Dezvoltare Internațională (USAID), Uniunea Europeană și Organizația Mondială a Sănătății (OMS) au oferit în calitate de suport Republicii Moldova 120 de laptopuri și 120*

computere pentru instituțiile medicale din țară. Valoarea totală a donației, care vine să consolideze resursele implicate în procesul de vaccinare împotriva COVID-19, este de aproximativ 140 000 Euro.

- *Biroul de Cooperare al Elveției în Republica Moldova, prin intermediul unui proiect moldo-elvețian a donat un alt lot de dispozitive medicale: 197 de electrocardiografe, 445 de pulsoximetre de ultimă generație, care vor fi distribuite în 142 de centre de sănătate din 25 de raioane ale țării, în valoare de 300 000 Euro.*
- *Guvernul Republicii Cehe, prin intermediul Mecanismului de protecție civilă al Uniunii Europene, a donat Ministerului Sănătății din Republica Moldova un lot de echipamente individuale de protecție: 1,2 milioane de măști medicale, 36 de mii de ochelari de protecție, 18 mii de costume de protecție, 10 mii de mănuși, etc. Valoarea totală a donației a constituit €632 261 de euro.*

În ultimul an, până în aprilie 2022, Republica Moldova a recepționat ajutoare medicale pentru combaterea COVID-19 de aproximativ 50 milioane de Euro. Printre statele și organizațiile donatoare se regăsesc: Austria, Coreea de Sud, Cehia, Elveția, Germania, Japonia, NATO, OMS, România, UE, UNICEF, USAID, etc.

4

RESPECTAREA DREPTURILOR CETĂȚENILOR

4.1. Restricțiile impuse de autorități prin prisma drepturilor cetățenești

Potrivit jurisprudenței CEDO, vaccinarea obligatorie face parte din arsenalele guvernelor pentru protejarea sănătății publice împotriva bolilor contagioase. Guvernele au obligația să elaboreze diferite strategii îndreptate spre protejarea populației de bolile contagioase. Strategiile respective includ, de obicei, campanii ample de informare și diverse stimulente, care ar permite circulația liberă, accesul la evenimente sociale și culturale, săli de sport, etc. În cazul combaterii pandemiei COVID-19, măsurile utilizate de guvernele majorității statelor au fost mixate – stimularea pentru vaccinare și impunerea restricțiilor de acces în spațiile publice.

În contextul menționat, măsurile restrictive adoptate de autoritățile Republicii Moldova au ținut spre găsirea unui compromis fiabil între protecția sănătății publice, respectarea drepturilor omului și asigurarea activității economice, acestea fiind următoarele:

- stabilirea pragurilor cromatice de alertă pentru nivelul național și pentru unitățile administrativ-teritoriale;
- adaptarea pragurilor cromatice de incidență de infectare recomandate de OMS, pentru reglementarea activității diferitelor instituții publice, private, etc.;
- reglementarea strictă a activității anumitor instituții sau interzicerea accesului în acestea;
- organizarea activității unităților de alimentație publică, etc.

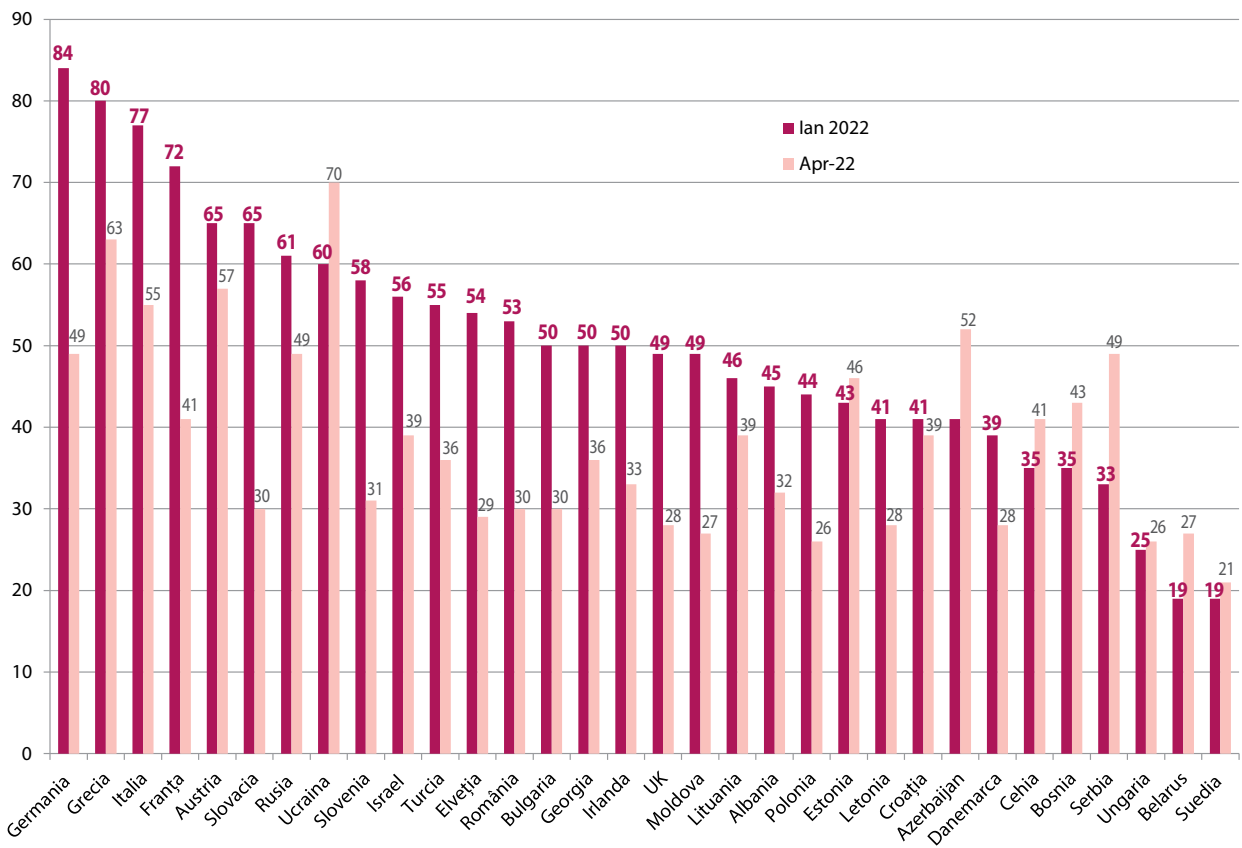
Se poate constata că măsurile întreprinse de autoritățile Republicii Moldova în vederea combaterii celui de al V-lea val de COVID-19, în vigoare în perioada 1 ianuarie – 15 aprilie 2022, au fost adecvate, nefiind contestate de cetățeni.

4.2. Rigurozitatea comparativă a restricțiilor

În contextul răspândirii tulpinii Omicron, extrem de contagioase, și a măsurilor restrictive anunțate de autoritățile moldovene pentru diminuarea impactului acestora, prezintă interes compararea acestor restricții cu cele impuse de statele europene. Pentru o estimare adecvată a limitării anumitor drepturi cetățenești în interesul sănătății publice, este utilă introducerea unui indicator al rigurozității, ca o măsură ponderată, bazată pe nouă măsuri de restricții, cum ar fi: *închiderea școlilor, închiderea locurilor de muncă, anularea evenimentelor publice, restricții privind adunările publice, închiderea transportului public, cerințele de a rămâne acasă, campanii de informare a publicului, restricții privind mișcările interne, controale de călătorie internaționale, politica de testare, amploarea urmării contactelor, acoperitoare pentru față și politica de vaccinare. Indicele zilnic a fost calculat ca scor mediu al celor unsprezece valori, fiecare luând o valoare între 0 și 100. Un scor mai mare indică un răspuns mai strict (adică 100 = cel mai strict răspuns). Este important de reținut că acest indice pur și simplu înregistrează strictețea politicilor guvernamentale. Nu măsoară și nu implică caracterul adecvat sau eficacitatea răspunsului unei țări. Un scor mai mare nu înseamnă neapărat că răspunsul unei țări este „mai bun” decât al altora mai jos pe indice. Totuși, acest indice se arată a fi extrem de util pentru comparații, detalii comparative pentru unele țări sunt prezentate în Figura 12.*

Figura 12.
Indicele rigurozității restricțiilor

5

CONCLUZII

Combaterea crizei pandemice s-a bazat pe doi piloni. La prima etapă, în cadrul stărilor de urgență au fost introduse restricții, iar ulterior, odată cu producerea și distribuția vaccinurilor – imunizarea în masă a cetățenilor. De la începutul procesului de imunizare, în Republica Moldova rezervele de vaccinuri au depășit substanțial cererea, existând un surplus de cel puțin 100 mii, până la aproximativ 500 mii doze, la o populație de aproximativ 3 milioane de oameni. Doar aproximativ ¼ din volumul vaccinurilor a fost achiziționată de autoritățile moldovene. Cea mai mare parte a stocurilor de vaccinuri – aproximativ ¾, a fost recepționată de la donatorii externi. Astfel, prin intermediul platformei COVAX au fost recepționate peste 35% din volumul total de vaccinuri. După demararea procesului de vaccinare, cetățenii moldoveni au avut acces la 7 tipuri de vaccinuri, imunizându-se cu: Pfizer (~29%); AstraZeneca (~28%); Janssen (~14%); Sputnik-V (~13%); Moderna (~6%); Sinovac (~6%); Sinopharm (~4%).

Gestionarea crizei pandemice de-a lungul răspândirii celui de al V-lea val – varianta Omicron, în perioada ianuarie – aprilie 2022, poate fi estimată, în principiu, drept satisfăcătoare. Principalul criteriu pentru o astfel de estimare servește faptul că, în perioada de referință, rata de contaminare a populației, precum și rata cazurilor letale de pe urma infectării cu virusul SARS-CoV-2 corespund nivelului mediu european. Nivelul satisfăcător de combatere a crizei pandemice se datorează și suportului internațional de care a beneficiat Republica Moldova. Acest suport a fost de aproximativ 4 milioane Euro numai în perioada ianuarie - aprilie 2022. De-a lungul întregii crize pandemice suportul a constituit aproximativ 50 milioane. Printre statele și organizațiile donatoare se regăsesc: Austria, Coreea de Sud, Cehia, Elveția, Germania, Japonia, NATO, OMS, România, UE, UNICEF, USAID, etc.

Eficiența măsurilor întreprinse de autoritățile medicale în combaterea COVID-19 putea fi mult mai ridicată dacă s-ar fi reușit atingerea către sfârșitul anului 2021 a ratei de imunizare a populației de aproximativ 70%, așa cum se planifica în conformitate cu Planul național de imunizare, iar ulterior s-ar fi administrat dozele suplimentare (booster) de vaccin. În pofida unei vaste campanii de promovare a utilității și necesității vaccinării pentru reducerea cazurilor de contaminare, dar mai ales pentru atenuarea impactului de pe urma contractării COVID-19, s-a reușit imunizarea a mai puțin de jumătate din numărul țintit de 70%, pentru asigurarea imunității colective.

Din acest punct de vedere, Republica Moldova este țara cu cel mai scăzut nivel de imunizare a populației din Europa, cu o rată de vaccinare de doar aproximativ 32%. Cauza constă în neîncrederea majorității cetățenilor în vaccinuri, lucru confirmat de rezultatele cercetărilor sociologice, și combaterea slabă a campaniilor anti-vaccinare promovate prin intermediul rețelelor de socializare.

În procesul combaterii pandemiei COVID-19 autoritățile moldovene au cooperat strâns cu administrația regiunii transnistrene, în special în ceea ce privește asigurarea regiunii cu vaccinuri. Astfel, începând cu luna martie 2021 și până în aprilie 2022, localitățile din regiunea transnistreană au fost aprovizionate cu aproximativ 450 mii doze de vaccin anti-COVID-19, în temeiul actelor de distribuție aprobate de autoritățile Republicii Moldova. Respectiv, în regiunea transnistreană au fost distribuite 15% din numărul total de doze de vaccinuri recepționate de Republica Moldova, ceea ce coincide aproximativ cu rata populației din regiune (~12.5%).

În pofida ratei scăzute de imunizare, rata de contaminare a populației și efectele letale ale acesteia sunt satisfăcătoare, fiind sub rata medie pentru Europa. Explicația constă în faptul că Republica Moldova este țara din Europa cu ponderea cea mai înaltă a populației rurale. Respectiv, intensitatea comunicării între oameni este mult mai redusă decât în statele europene urbanizate. Această concluzie este fundamentată și de faptul că în Republica Moldova rata de contaminare în principalele urbe ale țării – Chișinău și Bălți – este de 2-3 ori mai mare decât în raioanele cu o populație rurală de aproximativ 80-90%.

În perioada de la începutul războiului împotriva Ucrainei și până în luna aprilie (24 februarie – 18 aprilie 2022) în Republica Moldova au ajuns aproximativ 400 mii de refugiați ucraineni, dintre care ¾ au tranzitat, iar ¼ s-au adăpostit în Republica Moldova. Din numărul total de refugiați au fost depistați cu COVID-19 doar 0.1%, cărora li s-a acordat ajutorul cuvenit. Datele respective demonstrează că refugiații nu au reprezentat absolut niciun pericol pentru sănătatea publică.

Cel de al doilea factor de bază în combaterea crizei pandemice a fost cel referitor la restricțiile impuse de autorități pentru a stăvilă răspândirea infecției. În perioada de referință, în timpul răspândirii celui de al V-lea val pandemic, CNSEP a prelungit de două ori starea de urgență în sănătate publică, pe care a

anulat-o la 15 aprilie 2022. Compararea indicilor rigurozității restricțiilor, bazat pe ponderarea mai multor parametri restrictivi, arată că măsurile întreprinse de autoritățile moldovenești, față de măsurile întreprinse la nivel european, au fost moderate, dar adecvate situației pandemice din țară. Din acest punct de vedere, prin prisma respectării drepturilor cetățenești, autoritățile Republicii Moldova s-au conformat recomandărilor Comisiei de la Veneția și altor instituții internaționale, adoptând măsuri în favoarea sănătății publice prin limitarea dreptului la libera circulație, în limite acceptabile.

În perioada celui de al V-lea val pandemic, rata rigurozității măsurilor restrictive în Republica Moldova a scăzut drastic de

la 48 la 11%. În consecință, la 15 aprilie 2022, CNSEP a decis anularea stării de urgență în sănătate publică începând cu 16 aprilie. Decizia a fost adoptată în legătură cu evoluțiile situației epidemiologice – diminuarea radicală a contagiozității cu COVID-19. Odată cu anularea stării de urgență, toate restricțiile de ordin epidemiologic au fost anulate. Purtarea măștilor de protecție a rămas a fi o măsură recomandabilă în spațiile închise și transportul public. De asemenea, a fost menționată importanța respectării măsurilor de igienă, comportamentul responsabil în cazul apariției simptomelor de infecții respiratorii. În contextul menționat, CNSEP a avertizat că COVID-19 nu a dispărut, iar pentru a fi protejați de formele grave provocate de virus cetățenii sunt îndemnați să se vaccineze.

LISTA DIAGRAMELOR

- 4 Figură 1
Numărul săptămânal de contaminări cu varianta Omicron (ianuarie – februarie 2022)
- 6 Figură 2
Corelația dintre numărul celor contaminați și a celor vaccinați după începerea imunizării
- 7 Figură 3
Tipurile de vaccinuri administrate cetățenilor în perioada martie 2021 – aprilie 2022
- 8 Figură 4
Numărul lunar al contaminărilor de la începutul răspândirii pandemiei
- 8 Figură 5
Numărul lunar al deceselor provocate de COVID-19
- 9 Figură 6
Tipurile de vaccinuri transmise de autorități pentru imunizarea cetățenilor din regiunea transnistreană
- 9 Figură 7
Numărul de contaminați cu COVID-19 în perioada ianuarie – aprilie 2021
- 11 Figură 8
Rata contaminării (%) populației cu COVID-19 în perioada martie 2020 – aprilie 2022
- 12 Figură 9
Rata deceselor (%) de pe urma COVID-19 în perioada martie 2020 – aprilie 2022
- 12 Figură 10
Numărul de teste per 100 de locuitori efectuate în perioada aprilie 2020 – aprilie 2022
- 13 Figură 11
Numărul dozelor de vaccinuri administrate la 100 de locuitori până în aprilie 2022
- 15 Figură 12
Indicele rigurozității restricțiilor

ABREVIERI

ANSP	Agencia Națională de Sănătate Publică
BM	Banca Mondială
CNESP	Comisia Națională Extraordinară de Sănătate Publică
COVAX	Platforma Globală pentru Acces la Vaccin împotriva COVID-19
COVID	Sindromul respirator acut 2019-nCoV
MS	Ministerul Sănătății
NATO	Organizația Tratatului Atlanticului de Nord
OMS	Organizația Mondială a Sănătății
USAID	Agencia Statelor Unite pentru Dezvoltare Internațional
UE	Uniunea Europeană
UNICEF	Fondul Internațional pentru Urgențe ale Copiilor al Națiunilor Unite

DESPRE AUTOR

Igor Boțan, Director executiv, Asociația pentru Democrație Participativă „ADEPT”

IMPRESSUM

Friedrich-Ebert-Stiftung Moldova | str. București 111 | Chișinău | Republica Moldova |

Asociația pentru Democrație Participativă „ADEPT” | str. Vasile Alecsandri 97, Chișinău MD 2012, Republica Moldova | Tel. (373-22) 21 29 92

info@adept.md | www.alegeri.md

Responsabil:

Marcel Röhlig | Reprezentant FES în Ucraina și Republica Moldova
Tel: +38 (044)234 0038 | Fax: +38 (044) 451 4031

www.fes.kiev.ua | www.fes-moldova.org

Pentru comenzi / Contact:

fes@fes-moldova.org

Fără un acord scris explicit din partea Fundației „Friedrich Ebert” (FES), utilizarea comercială a publicațiilor și produselor media apărute sub egida FES este interzisă.

GESTIONAREA VARIANTEI OMICRON A CRIZEI PANDEMICE

La 11 ianuarie 2022, Ministerul Sănătății a confirmat prezența în Republica Moldova a variantei Omicron a virusului SARS-CoV-2, devenind dominantă pe teritoriul țării cu aproximativ două luni mai târziu de la avertizarea OMS de la finele lunii noiembrie 2021. În vederea prevenirii și combaterii răspândirii virusului în cadrul celui de al V-lea val pandemic, autoritățile au adoptat o serie de măsuri printre care și prelungirea stării de urgență cu înăsprirea unor restricții care au presupus reguli noi de intrare în țară dar și alte măsuri stabilite conform clasificărilor cromatice ale raioanelor în funcție de incidența cumulativă pe o perioadă de două săptămâni. Deciziile aprobate permit calificarea nivelului de gestionare a crizei ca fiind unul satisfăcător, autoritățile conformându-se recomandărilor Comisiei de la Veneția și altor instituții internaționale, adoptând măsuri în favoarea sănătății publice în limite acceptabile.

După demararea procesului de vaccinare, cetățenii moldoveni au avut acces la 7 tipuri de vaccinuri. Doar aproximativ $\frac{1}{4}$ din volumul vaccinurilor a fost achiziționat de autoritățile moldovene. Cea mai mare parte a stocurilor de vaccinuri – aproximativ $\frac{3}{4}$ – a fost recepționată de la donatorii externi. Astfel, prin intermediul platformei COVAX au fost recepționate peste 35% din volumul total de vaccinuri. În pofida unei vaste campanii de promovare a utilității și necesității vaccinării pentru reducerea cazurilor de contaminare, dar mai ales pentru atenuarea impactului de pe urma contractării COVID-19, s-a reușit imunizarea a mai puțin de jumătate din numărul țintit de 70%, pentru asigurarea imunității colective.

La începutul lunii martie, Ministerul Sănătății a anunțat un șir de măsuri prin care a dispus acordarea asistenței medicale cetățenilor refugiați care întrunesc criteriile definiției de caz COVID-19 și de urgență medico-chirurgicală. De menționat că în perioada de la începutul războiului împotriva Ucrainei și până în luna aprilie, în Republica Moldova au ajuns aproximativ 400 mii de refugiați ucraineni, dintre care doar $\frac{1}{4}$ s-au adăpostit. Din numărul total de refugiați doar la 0.1% au fost înregistrate infecții cu COVID-19, persoanelor fiindu-le asigurată îngrijirea medicală corespunzătoare. Datele respective demonstrează că refugiații nu au prezentat absolut niciun pericol pentru sănătatea publică.

Mai multe informații despre acest subiect pot fi găsite aici:

www.fes-moldova.org